

olyan értelemben, ahogy *A kis herceg*ből a szertartás fogalmát kihámozhatjuk: olyasvalami, „amit már alaposan elfelejtettek” (*Exupéry*, 1977., 76. o.), de ha mégis jelen van, akkor olyan örömteljes, rendszeres foglalatosság, mely a belső képek révén a mindennapokat is csodálatossá változtathatja.

IRODALOM

BÁRDOS JÓZSEF – GALUSKA LÁSZLÓ PÁI (2013): *Fejezetek a gyermekirodalomból*, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Bp.,

BOLDIZSÁR ILDIKÓ (2004): *Mesepoétika*. Akadémiai Kiadó, Budapest,

BRUNO BETTELHEIM (1976): *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Corvina, Bp., 17–29.

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY (1977): *A kis herceg*. Móra Könyvkiadó, Bp.

Gyermekirodalom (1999): szerk. Komáromi Gabriella. Helikon Kiadó, Bp.

Sebő József: A katedra túloldalán. Fiatal pedagógusok füveskönyve, Új Ember, Budapest, 2012.

Veszprémi Attila: A mindent átható normativitás

Sokkal szívesebben írnék alapos elemzést *Sebő József Füveskönyvéről*, mint rövid kritikát. A fiatal, pályakezdő pedagógusoknak szánt kézikönyvben ugyanis egy szinte a totalitásig letisztult, *evidens* pedagógiai-emberi hozzáállás mutatja meg magát, amely megérdemelne az elmélyült figyelmet. Legyen hát ez a rövid összefoglaló ennek a figyelemnek lehetséges előszobája, semmi egyéb.

Első réteg: a technika

A könyv legszembetűnőbb rétege a gazdag felületi réteg: azon technikák – eljárások, módszerek, lényeginek ítélt figyelmi fókuszpontok – gyűjteménye, amelyek a hatékony iskolai neveléshez szükségesek, és amelyeket a szerző meglepően nagy mennyiségben, könnyedén és közérthetően sorol. Külön fejezet taglalja a pedagógusszerep mibenlétét (központjában egy kiegyensúlyozott, magabiztos, jó megérzésekre képes, korszerű facilitátor-tanár alakjával), a tantestületbeli eligazodás feladatait, a felkészülés, az óraszervezés és a tanítás folyamatát (a gondos dokumentálástól a tanulásszervezési módokon keresztül a tanári testnyelvig), a hatékony tanári beszéd fogásait, a fegyelmezés kérdéskörét (melyhez a szerző a gordoni konfliktuskezelő kategóriákat is segítségül hívja). Önálló fejezetet kap az osztályfőnöki szerepkör és a szervezeti rend, a könyv maga pedig az iskolai mindennapok és a legfontosabb elvek desztillált bemutatásával ér véget.

Ezeken a körökön belül a szerző gyakorlatiasan és lelkesen csapong. Sokkal éltszerűbben mesél és sokkal kevésbé következetesen szerkeszt, mint egy egyetemi tankönyv.

A technikai tanácsokat apró esetleírások, kiszólások színezik, a mondanivalót pedig át-hatja a modern kori nyitottságot és empátiát szorgalmazó hivatástudat. Persze korántsem nehezen megemészthető „újdonságokat” kapunk itt, hanem egyszerű, jól bevált szakmai fogásokat, a tapasztalaton átszűrve és azok által fellazítva. A sikeres pedagógusi karrier-hez ez a tudás elengedhetetlen. Talán még az alapvető túléléshez is. Aki az efféle gyakor-latit tudást elutasítja, jó eséllyel nem boldogul egy iskolában.

A *Füveskönyv* a fentiek miatt nemcsak hasznos, hanem *közvetlenül* is jól felhasználható. Bár mind a nevelésirányítás, mind az iskolai szokások némiképp átalakultak a szöveg meg-írása óta, a pedagógiai munkát megtorpanásra kényszerítő iskolai történések bemutatása mellé rengeteg olyan megoldást, kategorizációs eljárást, irányelvet és alternatívát kapunk, amelyek széteső munkánkat akár egyberánthatják, fennakadásainkra akár megoldást je-lenthetnek. Nem hiányzik tehát sem az önállóságra való biztatás, sem az iránymutatás. A pályakezdő itt próbálkozhat, hibázhat, és mindig számíthat rá, hogy a szerzőtől segít-séget kap. Ezek nyomán felismerheti saját (és mások) gyenge hatékonyságának okait, ke-rülendő, megsegítendő vagy megbecsülendő kollégáit, illetve rátalálhat a kulcsokra, ame-lyekkel az adott diákokhoz, diákcsoportokhoz ajtót nyithat, hogy őket – a belőlük fakadó érdeklődést is felhasználva – figyelemre és munkára készítse, és kezelni, formálni tudja.

Második réteg: a norma

Hogy ez a kategorizálás és ez a formáló munka *kell-e nekünk* – nos, ezt a kérdést a könyv nem teszi fel. A szerző nem firtatja, hogy az iskola mint intézmény szükségszerűsége *kinek* a szükségéből fakad, így aztán az egy globális, mindenkire eleve érvényes szükség-szerűségnek látszik. Talán csak azokban a részekben érhető tetten a kétely joga, ahol a szerző azt sugallja olvasójának: ismerd fel, ha egy-egy pedagógusi feladathoz nincs elég erőd, inkább ne fuss neki, add át másnak... A vállalandó feladatok azonban egytől-egyig olyanok, amelyeknek beteljesítésével a pedagógus körülbelül ezt üzeni a diáknak és néha a kollégáknak is: „Te egy egyéniség vagy – de *én jobban tudom nálad*, hogy mire van szükséged. Ezért engedd meg, hogy *befolyásoljalak* direkt és indirekt eszközökkel egy-aránt. Ha nem engeded meg, akkor sajnos *kénytelen vagyok* szankciókat alkalmazni *a te érdekedben*. Ha pedig megengeded, *akkor* megbecsüllek téged.” Így történhet meg, hogy a könyvben rengeteg szó esik arról, hogy hogyan nyerjük meg a diákok bizalmát, de egy sem arról, hogy bízunk a diákokban.

Mi történik itt?

Úgy hiszem, a *Füveskönyv* ellentmondásos jellege egy alapvető és gyakori pedagógiai meggyőződés kivetülésének eredménye. Ez a meggyőződés egy *adott, mert örökölt* nor-ma alapján formáló, rá- és lenevelő aktusokban és történésekben gondolkodik, miközben hordozója *a sikeres meggyőzés* örömmérzetével telik el. Ez a szeretet. A szeretet örve alatt pedig bármit meg lehet tenni. A meg nem hallgatás, a hitetlenkedés, a rálegyintés, a le-nézés, a kategorizáció, a kiértékelés, a büntetés, a gúnyos viccelődés és a leállítás – mind e pedagógusi meggyőződésből induló büntudatkeltő gesztus, amely egy norma nevében

elvárás támogatást, s ezért minden további nélkül képes párban járni a türelemmel, a megengedéssel, a dicsérettel, a szelídséggel. Előbbiek és utóbbiak is csak egy öntudatlan, kiterjesztett *meggyőzési eljárás* eszközei. Itt a norma a formálás forrása, a diák pedig tárgya. Sosem fordítva. A *Füveskönyv*ben többségükben olyan tanácsok, megállapítások és kérések szerepelnek, amelyekhez – pontosabban ezen tanácsok *megokolásához* – hozzáírhatnánk: „*mert hisz ez így helyes!*”. Ez a mindent átható normativitás a könyv második, belső rétege.

Mivel a szerző a tanító munkát annak *elvitathatatlan jogossága* felől fogja fel, az empátia szövedéke percenként fölfeslik, és alóla kilátszik a normativitás. E meggyőzésnek annyiban van köze a szabadsághoz, amennyiben *deklarálja azt* a másik számára, de semmi több, mert nem hagyja *gyakorolni*.³ Különösen értelmezi a szerző például a gyermek „feltétlen elfogadását.” A tanári beszédről szóló fejezet végén – ki tudja, miért itt – így ír: „*Mindezt [ti. a jó tanári beszéd nyomán a hatékony tanulói megértést] meg kell alapoznia az előítéletek nélküli feltétlen elfogadásnak. A gyermeknek éreznie kell, hogy bízhat bennem, érdemes hozzám fordulnia, s ha »rossz fát tett a tűzre«, igazságos szankciót várhat tőlem, s utána »tisztá lappal« indulhat*”. (kiemelések a szerzőtől, 83. o.) A második mondat azonban mást sem tartalmaz, csak előítéletet és korlátozást. Milyen „feltétel nélküli elfogadás” az, ahol a tanár határozza meg a *rossz fa*, az *igazságosság* és a *tiszta lap* kritériumait? Miféle feltétel nélküliség az, amely az embert *szankcióval* sújtja érdeklődés és simogatás helyett?

A könyvben felvázolt modern nyitottság igencsak egyoldalú: pedagógiai. A nyitottságot – természetesen szép érzelmekkel áthatva – pedagógiai érdekből gyakoroljuk, nem pedig az ember ember mivoltából fakadó szükségszerűség miatt. Mintha azt mondanánk: nagyon kell a csoportmunka, a motiváció, a türelem, az odafigyelés, *mert* így lehet a gyereket megtanítani arra, amire *kell*, és én arra *akarom* őt megtanítani, amire *kell*. „Vigyázni kell a gyerekre”, de *főleg azért*, hogy ne hogy letérjen a *helyes* útról. (Amelyet mindig az ő *saját* útjaként emlegetünk, de természetesen csak a *helyesek* közül választhatja ki – az pedig föl sem merül, hogy eldönthesse: *akar-e utat egyáltalán*, illetve az, amit *akar*: *út-e* vagy inkább *szabad tér*.) Nem rosszindulat munkál bennünk, hanem vakság: pont fordítva bánunk egymással ilyenkor, mint ahogy hisszük. Egymást kontrolláljuk a norma javára, és nem a normát egymás javára. „Rendkívül fontos a szemkontaktus” – írja a szerző. „Ne merülj bele [órán] a jegyzeteidbe, könyveidbe; a diák érezze, hogy rajta a szemed, s ő közben a pad alatt nem foglalkozhat mással.” (69. o.) Itt a „más” mindazt jelenti, amit *nem a tanár akar*. Ez a pedagógusi vágy a kontrolláló szerepre már előbb is expliciten megfogalmazódik: „...vigyázó szemed örökké diákjaidon pihenjen, és lehetőleg soha ne fordíts nekik hátat”. (51. o.) Közben jó párszor megidéződnek a rendőrségi oktatófilmek alakjai; a „rakoncátlan”, pad alatt „torpedózó”, „csínyeket” elkövető, és nem utolsósorban a fejükben „a pedagógus által betömendő fekete lyukakat” hordozó gyerekalakok.

3 A népszerű közhelygel ellentétben a szabadság gyakorlása nem azt jelenti, hogy „bármit szabadon tehetsz”, hanem azt, hogy „szabadon átélheted önmagad”. Márpedig a norma korlátai közé való bevacskolódás – bármilyen körmönfontan szelíd módon is vesznek rá minket – nem önmagunk átélését, hanem a szankcióktól való megmenekülés „örömet” biztosítja csupán.

A könyv nagy része sajnos épp a normához való igazodást és igazítást igyekszik jókedvűen és (a tanár felé) együttérzően megsegíteni. Leleplez ugyan, de nem pedagógiai hiedelmeket és prekonceptiókat, sokkal inkább az igazodni nem tudó vagy nem akaró embereket, és a nemigazodáshoz vezető rossz módszereket. Ennélfogva maga is előítéletek sorát gyártja és adja tovább vagy erősíti meg. Mindez olyan attitűd felé tolhatja a naiv pályakezdőt, hogy így szólal meg belül: „Lám, én milyen nyitott és türelmes pedagógus és kolléga vagyok, hogy még ezt és ezt is tudom *rólatok*”. Ez azonban a tanári felsőbbrendűség érzetét erősíti meg a naiv olvasóban, és betölti a lelkében azt a helyet, amit *a másiknak* kéne betöltenie.

Kétségtelen, hogy erre a fajta elhatárolt öntudatra ma sok pedagógus szomjazik. Ez nem is haszontalan az iskola világában. Ugyan hamis képet fest az „én”-ről és a „ti”-ről, de a gyakorlatban jól működik – ha működésen az akaratérvényesítést, a normák kiszolgáltatását és az emberi kultúra indirekt átörökítését értjük. A norma megszállja a pedagógust, a pedagógus megszállja a diákot, akinek meg kell tanulnia annak örülni, hogy a megszálló nem „bántani”, hanem „tanítani” akarja. A pedagógusból így lesz hódító, a diák pedig így lehet az ő megbízható, Stockholm-szindrómás örököse.

A harmadik réteg: ami nem tűnik elő, pedig ott van

Számos tanító, művész, gondolkodó hangoztatja szerte a világon, hogy emberi feladataink valódi felismerésére nincs más mód, mint befogadóként és csakis akként nyílni meg minden élő felé. A mi kultúránkban azonban megkérdőjelezhetetlen az az osztársadalmi jog, hogy fiatalabb embertársainkat – természetesen a szeretet eszközeivel – a magunk világához formáljuk, és örököseinkké tegyük: azaz tanítsuk. Így tesz szinte minden kisebb-nagyobb közösség, így a család és az iskola is. Így működik a társadalom.

A könyv egy méltatójához⁴ hasonlóan én is érzem a *Füveskönyv* szövegéből áradó szeretetet, de ez a szeretet, úgy érzem, a tanári hivatás és az emberi kultúra felé irányul. A tanári viselkedés hatékonysága felé. A nemes és tevékeny élet és a kiművelt emberfő eszméje felé. De a gyakorlatban akár le is lepleződhet mindez, és átalakulhat igazi szeretetté. Talán sokszor át is alakul. Hiszen elvileg már ott van.

Mert akit szerettek, azt nem terelem sehová. Nem tartom valamilyennek, és nem próbálom valamilyenné tenni. Nem adom át őt – mint egy faragatlan bábút – sem friss, sem évezredek hagyományú társadalmi beidegződéseknek használatra. Nem gondolom azt, hogy pontosan tudom, mit érez, és még kevésbé döntöm el, hogy amit érez, jogos vagy sem. Ha én szeretek valakit, akkor nem szolgáltatom ki a normának. Még akkor sem, ha velem ezt mások megtették. Még akkor sem, ha életem során ez a kiszolgáltatottság számomra otthonossá vált. Épp fordítva: a normát igyekszem leleplezni előtte: hogy lássa. Egyúttal hadd tűnjön elő számára a szabadság valódi természete: az átélés szabadsága. Ez az, amiben igazán partnerek lehetünk.

4 [URL: <http://www.magyarKurir.hu/hirek/katedra-tuloldal-an-sebo-jozsef-konyve-gyakorlo-pedagogusoknak>]

Sebő József izgalmas könyve tehát egyfelől kiváló „életvezetési tanácsadó” azoknak a pedagógusoknak, akik szeretnének megnyugodni, kultúrájukat képviselve tanítani, és nem kívánnak felesleges energiát fektetni annak megértésébe, hogy valójában mit is teszünk egymással – ember az emberrel – ennek a kultúrának a nevében. Minden más esetben a Füveskönyv inkább önismereti tükörként használható. Benne ugyanis pedagógusi vágyvilágunk lepleződik le. Az, amelyről talán eladdig sejtelmünk sem volt. Ha a látvány felkavar – akkor egyet gondolunk. De ha mégsem – ha mégis megtörténne, hogy a pályakezdő pedagógus nagyokat bólogat és jegyzetel a könyv olvasása közben –, akkor javaslom a türelmes kitekintést, még pályakezdés előtt.

7. Gyermek- és Ifjúsági Színházi Szemle, Budapest, Marczibányi Téri Művelődési Központ **Rácz Anna: Két klasszikus**

Budapest Bábszínház: Lúdas Matyi, írta: Tasnádi István, rendezte: Fige Attila

Kicsik és nagyok örömére

A Szemle negyedik napján mutatták be a közel egyórás *Lúdas Matyi* előadást.

